

UREJENOST OSEBNOSTI VZGOJITELJA KOT SVOBODA IN ODGOVORNOST POSAMEZNIKA

Zdenka Zalokar Divjak

KLJUČNE BESEDE: svoboda, odgovornost, duhovna razsežnost človeka, smisel življenja, osebnost vzgojitelja

KEYWORDS: freedom, responsibility, spiritual dimension of human being, meaning of life, personality of an educator

POVZETEK

Svoboda posameznika je zaobjeta z odgovornostjo lastnega ravnanja. Človekova avtonomija leži namreč v njegovi duhovni razsežnosti, kjer si vsakdo svobodno izbira svoja dejanja in ravnanja. V. Frankl poudarja, da človekova duhovna dimenzija ponazarja pot, ki vodi od svobode k odgovornosti in je hkrati pot vsakega zorenja osebnosti. Gre seveda za vprašanje, kako naj posameznik skrbi za svoje duhovno področje, da se bo prav odločil, da bo osmisлил svoje življenjsko poslanstvo. Ena od možnosti so skupinska srečanja ljudi, ki delajo v pedagoških poklicih. V VVZ Krško deluje takšna skupina že vrsto let. Posameznik namreč lahko svoje vsakodnevne stiske odlaga v krogu ljudi, ki imajo podobno delo, poleg tega pa se mora truditi za čim bolj smiselne odločitve glede svojega osebnega in poklicnega življenja. V ta namen se uporabljajo zlasti biblioterapija in osebne izkušnje udeležencev skupine. Rezultati našega dela dokazujejo, da brez urejene

osebnosti vzgojitelja ni možno pričakovati kvalitetnega vzgojnega dela z otroki.

SETTLED AND SATISFIED EDUCATOR'S PERSONALITY AS FREEDOM AND RESPONSIBILITY OF INDIVIDUAL

ABSTRACT

Freedom of an individual is conditioned by the responsibility for one's own actions. Man's autonomy is in his spiritual dimension where everybody can make free choice of his own acts and treatments. V. Frankl points out that man's spiritual dimension illustrates the way that leads from independence to responsibility and is at the same time the way of every personality maturing. The question is how an individual should care for his spiritual dimension in order to make correct decision, to make his mission in life meaningful. One of the possibilities is that people working in education organize themselves in groups. In Krško kindergarten such a group was established several years ago. Any individual can share his everyday problems within the group of people engaged with similar tasks while at the same time he has to strive to make the most meaningful decisions possible concerning his personal and professional life. For this purpose bibliotherapy and personal experience of the participants are used. The results of our work show that only from a settled and satisfied personality of an educator quality educational work with children can be expected.

UVOD

V zgodovinskem, psihološkem in antropološkem pogledu je na vprašanje človekove osebnosti veliko odgovorov, ki vsak zase prispevajo k podobi človeka, kakršnega si danes predstavljamo ali si vsaj želimo čim boljje spoznati.

Ne glede na vsa ta in še mnoga druga spoznanja bomo na tem mestu naredili samo kratek povzetek, ki nam bo odprl pot do tiste podobe, ki bo pravzaprav

predmet našega dela. Najprej so se teoretiki, ki so se začeli ukvarjati s človekovo osebnostjo, opirali na trditve, da je človek biološko bitje, ki ga vodijo geni in je potemtakem nadaljnji razvoj človekove osebnosti določen z dednostjo. Tem spoznanjem so kmalu sledila proučevanja psihologov in pedagogov, ki so za dolgo časa pustila pomemben pečat na različnih področjih znanosti. Gre za teoretike, ki so trdili, da je človek vsaj v tolikšni meri, kot je proizvod dednosti, tudi proizvod okolja. Pod formulacijo okolja pa so definirali vse dejavnike, ki jih danes opisujemo kot faktorje socializacije oziroma prosocialne dejavnike, to pa so: družina, šola, vrstniki, mediji itd.

S pojavom psihoanalize in njenih privrženecv smo dobili vpogled v novo področje človekove osebnosti, katerega poznavanje je v veliki meri pripomoglo k terapiji nevroz. Gre za področje nezavednega in podzavednega, ki prav tako uravnava naše vedenje in doživljanje.

K pomembnejšim spoznanjem bi bilo potrebno omeniti tudi vse tiste, ki govorijo o človeku kot božjem otroku in prav tako tudi vse postmodernistično usmerjene teoretike, ki trdijo, da naj bi bil človek zlasti vodnik samemu sebi.

Logoterapija - človek je absolutno nedeljiva celota telesne, duševne in duhovne razsežnosti

V smislu čim bolj celovite podobe človekove osebnosti bomo s pomočjo Franklove logoterapije razložili zgradbo človeka. Po Franklu (1981) osnovna človekova težnja ni težnja k užitku, moči, materialnim dobrinam in podobno, temveč je težnja po smiselnosti. Logoterapija izhaja iz osnovne antropološke postavke, da je človek relativno svobodno in s tem odgovorno bitje. Usmerjena pa je v pomoč človeku, da se te svobode zaveda in jo skupaj z odgovornostjo v življenju tudi uresniči.

TELESNA RAZSEŽNOST

Telesno razsežnost sestavljajo vse biološke, kemične in fizikalne sestavine, ki po svojih lastnih zakonitostih uravnavajo življenje žive in nežive narave. Ker gre za prvine, ki so iste pri ljudeh, kameninah, vodi, zraku, prsti, rastlinah in živalih, ter za nagonske in dednostne procese, lahko trdimo, da gre pri telesni razsežnosti za neko vrsto prisile, v smislu vnaprej določenih zakonitosti, na katere človek ne more bistveno vplivati s svojim ostalim duševnim ali

duhovnim delom. To je pomembno poudariti zaradi tega, ker delujeta ostali dve razsežnosti na povsem drugačnih zakonitostih.

DUŠEVNA RAZSEŽNOST

Duševno življenje temelji na delovanju psihičnih procesov, od katerih so najbolj pomembni procesi mišljenja, čustvovanja, spomina, zaznav, temperamenta in osebnostnih lastnosti. Sodobna psihologija in pedagogika vse te procese zelo natančno proučujeta in njihove rezultate v praksi na široko uporabljamo. Poznamo tudi ogromno kvantitativnih instrumentov, ki te procese merijo, tako da se z veliko gotovostjo lahko zanesemo na njihove ugotovitve. V primerjavi s telesno razsežnostjo, kjer poteka dogajanje tako rekoč po svojih zakonitostih, pa gre pri duševni razsežnosti vedno za odzive na neke dražljaje, za poskuse zadovoljitve različnih človekovih potreb in motivov.

Psihološke teorije, ki jih zagovarjajo šole psihoanalize in behaviorizma, temeljijo na predpostavki, da človeka določajo njegove biološke, psihične in socialne danosti. Veliko govorijo o pomenu dednosti in okolja, zgodnjega otroštva in učenja, telesne konstitucije, vpliva socialnih okoliščin, pri čemer je v ospredju, da vse te variable vnaprej odločijo o človekovem življenju in vedenju.

V logoterapevtskem jeziku to pomeni, da je človekovo vedenje in ravnanje determinirano tako s svojo fizično kot s psihično razsežnostjo, kar pa še ne pomeni, da lahko človeko ravnanje zreduciramo na ti dve dimenziji. V številnih psiholoških in pedagoških knjigah še naletimo na trditve, da je človekova osebnost sestavljena iz telesne ter duševne razsežnosti, ali na medicinske razlage, ki govorijo o skrbi za človekovo fizično in psihično ravnovesje. Duševno delovanje je torej le ena razsežnost, ki deluje v enoviti celoti z ostalima dvema razsežnostima.

Točno razumevanje omenjenih dimenzij osebnosti je potrebno zaradi nadaljnje uporabe v praktičnem delu, na vzgojnem, medicinskem, sodnem in še ostalih področjih, ki se ukvarjajo s človekom in njegovim ravnanjem. Iz svoje prakse lahko to zelo dobro ponazorim s primeri, ki sem jih reševala na začetku svoje poklicne poti. V primeru, da je bil k meni poslan otrok, ki je odpovedal pri šolskem delu, sem najprej opravila vse razgovore s starši, učitelji, pregleda sposobnosti pri otroku ter na koncu lahko naredila zelo

dobro analizo in poročilo. Ugotovitve so se vedno nanašale na neke vzroke (slabe družinske razmere, slaba družba, nizke sposobnosti, slaba motivacija, težave s koncentracijo ipd.), ki so že sami po sebi napeljevali na zaključke slabše prognoze rešitve problema. Dejansko pa vse te ugotovitve spadajo v kategorijo psihične dimenzije osebnosti, kjer ima vsak zakaj tudi svoj zato (vzrok - posledica), zato je razumljivo, da drugačni zaključki tudi niso bili možni. Vendar pa se je v praksi potem izkazalo, da so se problemi reševali zelo različno: tisti najslabši primeri so lahko postali zelo urejeni in pridni učenci in obratno, najbolj pridni, neproblematični otroci so postali velike barabe.

Vzgojitelji in starši najbrž instinktivno začutijo, da je otrok mnogo več kot le skupek nekih genov in vplivov okolja, tako da potem s svojim ravnanjem ne obupajo pri svojem vsakodnevnem delu.

DUHOVNA DIMENZIJA

Determinizmu, ki je dominiral v psiholoških interpretacijah človeka, se je postavil po robu Frankl (1977), ki je opisal duhovno dimenzijo, ki jo sicer vsi čutimo in se z njo tudi veliko ukvarjamo. Ker je po definiciji duhovna dimenzija dimenzija človekove svobode, tudi ne podleže determinističnim zakonitostim.

Svoboda pa ne pomeni svobodo od različnih telesnih in duševnih danosti, ne gre torej za svobodo od nečesa, temveč za svobodo za nekaj, za svobodno stališče do teh danosti, možnosti izbora glede na odgovor lastne usode. Človek v nobenem primeru in v nobenih okoliščinah ni svoji usodi izročen na milost ali nemilost. Usodo sestavlja skup nespremenljivih faktorjev, toda usoda je tudi tisto, na podlagi česa se lahko razvija človekova svoboda, in je zato tudi izziv za človeka, ker se s svojo usodo lahko sreča na najrazličnejše načine.

Človek lahko daje odgovor po svojem izboru, ker človek nazadnje določa sam sebe. Ne vzdrži trditve, da človek kar preprosto obstaja, ampak vedno odloča, kakšen bo njegov obstoj in kaj bo sam postal v naslednjem trenutku. Prav tako ima vsak posameznik svobodo, da se lahko vsak hip spremeni. Prihodnost človeka lahko napovedujemo le v zelo širokih statističnih okvirih, veljavnih za skupino, posamezna oseba pa je v bistvu nenapovedljiva. Osnovo za kakršne koli napovedi bi pomenile telesne, duševne in socialne

okoliščine. Vendar smo poudarili, da je ena glavnih značilnosti človekovega obstoja zmožnost, da se dvignemo nad te okoliščine in jih presežemo.

Duhovno dimenzijo poimenuje Frankl tudi noogeno, po grški besedi "noos" = duh. Poudariti je potrebno, da ne gre za religiozno, mistično ali filozofsko razlago duhovnosti, temveč za specifično človeške prvine, kot so: ideje, ideali, kreativnost, imaginacija, odgovornost, intuicija, transcendenca, skratka, celotno polje človekove svobode. Vse te prvine v svojem vsakdanu zelo dobro poznamo, zato je nujno, da spoznamo tudi njihovo antropološko razlogo.

Frankl je iz njih izpeljal svojo osnovno premiso - voljo do smisla, kot osnovo človekovega ravnanja. Če zopet potegnemo vzporednico s telesno in duševno razsežnostjo, za kateri smo ugotovili, da sta pogojeni z lastnimi zakonitostmi ter s potrebami, željami in motivi od zunaj, potem gre pri prvinah duhovne dimenzije vedno za osebno odločitev in osebno odgovornost posameznika. Osebne svobodne odločitve ni mogoče reducirati in razlagati z drugimi vzroki, ker je svoboda samo tisto, kar je samemu sebi vzrok. Prav tako se svoboda tudi izmika znanosti (ni določena, ni merljiva) in nihče razen tistega, ki se je odločil, ne ve za vzrok.

Pri vzročno determiniranemu ravnanju sta zunanji in notranji vzrok določena, zato je tudi znanstven pristop k takemu vedenju in ravnanju dokaj lahek. Na praktičnih primerih si bomo najlažje predstavljali razlike med psihično in duhovno dimenzijo.

Psihična dimenzija

- naloge opravimo, ker smo vanje potisnjeni;
- odgovarjamo na "potrebo";
- motivacija je užitek, moč, ugled;
- težnja k samoaktualizaciji.

Duhovna dimenzija

- mi sami smo tisti, ki potiskamo, odločamo, sprejemamo, prevzemamo odgovornost;
- izražamo osebno izbiro;
- motivacija je smisel;
- težnja k samotranscendenci;
- delamo zaradi nečesa ali nekoga.

Primeri:

<i>Moje življenje je smiselno, kadar tečem.</i>	- (telesna dimenzija)
<i>Moje življenje je smiselno, kadar sprejemam pohvale.</i>	- (psihična dimenzija)
<i>Moje življenje je smiselno, kadar sem z otroki.</i>	- (duhovna dimenzija)
<i>Moje življenje je smiselno, kadar igram karte.</i>	- (psihična dimenzija)
<i>Moje življenje je smiselno, kadar pripravim dobro jed.</i>	- (telesna dimenzija)
<i>Moje življenje je smiselno, kadar sem s prijatelji.</i>	- (duhovna dimenzija)

Verjetno je najboljša enostavna definicija duhovne dimenzije tista, ki pravi, da duhovna dimenzija ponazarja pot, ki vodi od svobode k odgovornosti, in je hkrati tudi pot vsakega zorenja osebnosti. Čim več svobode si posameznik vzame, tem večja je tudi njegova odgovornost.

SVOBODA

Prvi logoterapevtski aksiom se glasi: človek je svobodno bitje. Če bi ostali pri predpostavki, da je človekovo vedenje determinirano z različnimi dražljaji, bi ga bilo možno tudi vedno določiti ali vsaj predvideti po vzorcu dražljaj - reakcija. Odgovori na dražljaje so tako enoumni, jasni in enoznačni. Vendar del človekovega vedenja ni determiniran z nobenim dražljajem, ne od znotraj ne od zunaj, temveč lahko človek sam kot subjekt nekaj doda v pozitivni ali negativni smeri glede na "odločitev v meni". Ta hipoteza pa že temelji na logoterapevtskem aksiomu, da je človek svobodno bitje. To svobodo mu omogoča ravno duhovna dimenzija, kjer s pomočjo svoje zavesti v dani resničnosti odkriva najbolj optimalne možnosti in s tem tudi svoje naloge. Vse objektivne okoliščine so konstante, ki človeka motivirajo za življenje. Kljub temu pa je človek tudi v okviru meja (objektivnih okoliščin) svoboden, kajti odločitev v vsaki situaciji nastopi v njem samem in ne v pogojih ali motivih.

Prva značilnost duhovne razsežnosti je torej v tem, da ima človek v sleherni situaciji številne možnosti. Naša zavest torej najprej spoznava različne možnosti. Nato mora spoznati, katera od teh možnosti je v dani situaciji smiselna in katera je nesmiselna in se zanjo tudi odločiti. Tu pa že naletimo na prve ovire. Ko se je potrebno odločati za smiselno ali nesmiselno možnost, bi se seveda vsakdo raje odločil za smiselno; ponavadi se človek tudi ne odloči za nekaj, kar jasno vidi pred seboj kot nesmiselno.

Težave nastanejo pri smiselnih odločitvah. Lahko so telesne narave, kar pomeni, da je človeku težko narediti, za kar se je odločil, lahko so duševne,

kadar je v prvi vrsti želja po uživanju in drugi duševni vzgibi, ki vlečejo k trenutnim zadovoljitvam. Za vsako smiselno možnostjo obstaja v ozadju neka naloga, ki jo je potrebno opraviti. Čim večja je vrednota, ki opredeljuje takšno nalogo, tem več zahteva tudi napora, da se ta naloga opravi.

Samo po sebi pa se nam ponuja vprašanje, kaj je tisto v človeku, na podlagi česa se človek lahko odloči, kaj je prav in kaj ni prav oziroma kaj je smiselno in kaj ne. Kadar smo na različnih predavanjih prišli do tega vprašanja, so bili zame vedno zanimivi odgovori. Največ odgovorov se je nanašalo na občutke odgovornosti, intuicijo, notranji glas, tako da je nujno dobro definirati to zmožnost.

Pravimo ji vest in je imanentna duhovna zmožnost, kar pomeni, da posameznik intuitivno dojame edinstven in neponovljiv smisel vsake situacije. Frankl (1981-1985) je vest definiriral kot duhovni organ in jo primerjal z magnetno iglo kompasa, ki vedno kaže sever oziroma v prispodobi pravo smer. Vsi tisti, ki so torej razmišljali o neki intuiciji in notranjem glasu, so bili na pravi poti.

Sedaj smo opredelili tudi merilo, po katerem vest presoja, katera možnost je v določenem trenutku najbolj smiselna in katera najmanj. Merilo vesti je nadosebni in nadčasovni svet vrednot v objektivni stvarnosti. Po Franklovi definiciji so vrednote *"abstraktne univerzalije sveta"*. Vrednote so nadosebne, ker jih človek ne more postavljati, ne odpravljati, ne spreminjati. Človek lahko vrednote le odkriva in jih uresničuje ali pa jih zavrže. Nadalje pa so nadčasovne, ker so nespremenljiva struktura spremenljive starnosti, so temeljno duhovno gradivo, po katerem je sestavljen svet.

Kako pa je z občutki odgovornosti in vsemi ostalimi družbenimi normami, ki jih moramo v vsakdanu upoštevati, če želimo dobro funkcionirati. Te lastnosti spadajo v kategorijo *"nadjaza"*, ki so ga zlasti psihoanalitiki dobro analizirali. Gre za socialno kategorijo, za tisto, kar je zaželeno in kar se da tudi naučiti in natrenirati.

Če se vrnemo k vesti, je potrebno tudi poudariti, da se prav tako kot ostale duhovne kategorije izmika znanstveni obdelavi, saj uhaja razumski obdelavi in pojmovni opredelitvi. Vendar pa vsak posameznik točno ve, kdaj je bila njegova odločitev smiselna in kdaj ne. Pri vsaki smiselni odločitvi se namreč počutimo dobro ali povedano v ljudskem jeziku - imamo čisto vest in pri vsaki nesmiselni odločitvi imamo slabo vest ali pravimo, da *"vest peče"*. V

jeziku logoterapije pa to pomeni, da sledi smiselni izbiri osebna zasluga in nesmiselni izbiri osebna krivda.

Na dejstvu osebne zasluge in osebne krivde temelji vsa zgodovina kultur, zlasti pa vzgoja. Kolikor se človek svobodno odloča, njegovo delovanje ni reakcija, ampak akcija. Bistvo svobodne odločitve pa je, da ji načelno ni mogoče še naprej iskati vzroka, ker je sama sebi vzrok.

Povedali smo že, da je odločilna posledica osebne svobode osebna odgovornost. Vsakdo ve le zase, kdaj in kje bi lahko naredil dobro ali opustil slabo. Človek je torej avtonomen glede na svoja dejanja in glede na svoje vedenje. Avtonomen v tem, za kar se odloča, kot tudi glede na izbiro merila, po katerem se odloča. V nasprotju s tem ljudje pogosto ugovarjajo, da poteka velik del človekovega vedenja nezavedno in avtomatično, ne da bi se ljudje zavestno odločali. V resnici pa gre za oblikovanje življenja z obilico predsodkov, ki se jih ljudje vztrajno držijo, se z njimi opravičujejo za nedelo, neuspehe itd. Človekova avtonomija leži v njegovi duhovni razsežnosti, zato je ne ogrožajo naši soljudje (kot bi jim to radi podtaknili) ali slabe življenjske razmere, ampak miselni in vedenjski avtomatizmi v nas.

Svoboda posameznika je torej vedno zaobjeta z odgovornostjo lastnega ravnanja. Če prisegamo na individualnost osebnosti in njen demokratični razvoj, je torej potrebno prisegati tudi na njena odgovorna ravnanja.

Musek je "voljno odločitev" (*fiat* ali *veta*) definiral kot posrednico med namero in dejanjem.

Zamisel, namera ----> voljna odločitev ----> izvedba, dejanje

Če naredimo kratek povzetek razlage duhovne dimenzije svobode, smo najprej govorili o sposobnosti dojetanja najbolj smiselne možnosti v dani konkretni situaciji. Nato smo razložili mehanizme, od katerih je odvisna naša odločitev v pozitivno ali negativno smer. Sedaj pa manjka še sklepni del, ko je potrebno odločitev udejanjiti. Tudi pri tem ima človek različne možnosti. Svojo odločitev lahko udejanji, lahko se premisli in je ne uresniči ali pa jo uresniči drugače, kot se je odločil. Toda gre v bistvu za enak duhovni potek, nova je le situacija v danem trenutku in udejanjenje nove, drugačne odločitve.

Tako pridemo do nove značilnosti duhovne razsežnosti. Človek ni nikoli, do zadnjega diha ne, usodno zapečaten. Vsaka prejšnja odločitev in dejanje sta za človekovo zavest novo dejstvo in nova informacija. Odločata tudi o novi situaciji in tako se odpirajo tudi nove možnosti. Če sta bili prejšnja odločitev ali dejanje nesmiselni, je to odšlo v zgodovino kot nepreklicno dejstvo, toda postalo je tudi izkušnja, ki v novem trenutku lahko pomaga do kar najbolj smiselne odločitve. Na ta način pa lahko tudi nazaj popravi prejšnji nesmisel.

Pravzaprav celotna človekova kultura temelji več ali manj na izkušnjah, na preverjanju in učenju. Človek se torej mora vedno odločati, celo v kritičnih razmerah navadno še ostane iskra duhovne presoje. Človekovo samozavedanje, njegovo dožemanje različnih možnosti, njegovo svobodno odločanje in delovanje, vest ter druge duhovne zmožnosti so pravzaprav to, čemur pravimo človekova individualna oseba. Vse to pa je tudi temelj človekovega osebnega dostojanstva.

Musek svoje razmišljanje o razsežnosti človekove osebnosti lepo razloži s trditvijo, da ima človek potenciale tako za nagonsko obnašanje kakor za duhovne motive. To, da teži k samo-aktualizaciji, k uresničevanju svojih višjih potencialov in talentov, da želi osmisлити svojo eksistenco in da jo tudi osmišlja z doživljanjem, ki pomeni vrednost po sebi, vrednost v absolutnem, neizbrisnem smislu - npr. doživljanje ljubezni, ustvarjalnosti, spoznanja, upanja in vere, tudi to je del njegove narave, morda najbolj odločilen, vsekakor pa najbolj specifičen del.

ŠIRJENJE PROSTORA SVOBODE

V današnjem času smo priča množičnih vplivov, ki z različnimi tehnikami in pripomočki svetujejo, kako naj človek živi in dela, da bo zadovoljen, umirjen, zdrav, kratka, da bo srečen. To so tudi razumljiva pričakovanja, saj si vsak posameznik to resnično tudi želi. Težava je le v tem, da se do sreče ni mogoče dokopati po lahkih poteh in da veliko ljudi omaga zaradi premajhne osveščenosti in pripravljenosti na napore. Trstenjak nas v svojih delih opozarja, da bo naslednje stoletje stoletje ekologije človeške duše, da bo potrebno vlagati svojo energijo v izboljšanje duhovnih vrednot, saj nam sedanji pokazatelji kažejo zastrašujoče podatke o razvezah, samomomarih, delinkvenci, ipd.

Zato se bomo sedaj osredotočili na problem, kako širiti "prostor svobode", da bi se sleherni posameznik lahko obvaroval negativnih posledic.

Lahko govorimo o dveh oblikah, in sicer o :

1. duhovnem širjenju svobode,
2. vedenjskih tehnikah.

Duhovno širjenje svobode pomeni vse tiste elemente, ki smo jih pravkar razložili, zato bomo sedaj samo povzeli glavna spoznanja:

Ostriti svojo pozornost ali duhovno odprtost, da bi v sleherni situaciji odkrili čim boljše možnosti. Človek mora slediti objektivni resničnosti, se vanjo poglobljati, premišljevati, se vse življenje izobraževati in izpopolnjevati, upoštevati izkušnje drugih in se z njimi posvetovati. Potem mu bo tudi resničnost odkrivala vedno večje možnosti, celo na tistih področjih, kjer je sam površen in prevzvišen, da bi jih opazil.

Gojiti svojo vest. Rekli smo, da je temeljna človekova duhovna zmožnost čut za presojanje med smiselnimi in nesmiselnimi možnostmi. Na tihi glas vesti bi morali biti pozorni ob vsaki odločitvi. Dobro počutje, radosti, zdravje pa nam pokažejo, ali so bile odločitve prave ali pa jih bo treba ponovno premisliti, spremeniti, se potruditi še kako drugače.

Krepiti svojo voljo in dobre odločitve. Že večkrat sem omenila, da duhovna moč, kljub temu da je prirojena in neuničljiva, nikomur ne pade iz neba. Če se je ne zavedamo, nas nesmiselne želje in slabi vplivi iz okolja zmamijo v lagodno življenje. Zato je potrebno duhovno moč krepiti prav tako kot telesno - z vajo. Vsaka dobra odločitev je vaja za naslednjo dobro odločitev.

Udejanjiti dobre odločitve. Za kar se je človek odločil, mora tudi udejanjiti. V primeru, da kar naprej tehta, se začne vrteti v začaranem krogu, ki ga pripelje do nevrotičnih stisk. Lahko se seveda pri svojih odločitvah zmotimo, toda vedno je možnost, da se odločimo drugače in to tudi uresničimo. Udejanjanje dobrih odločitev pa pomeni napor. Čim vrednejša je odločitev, tem večjo žrtev zahteva.

Vedenjske tehnike. Obstaja ogromno šol in tehnik, ki so zelo dobro izdelali metode, vaje in treninge za različne probleme. Samo v okviru psihologije učenja imamo na voljo različne tehnike uspešnega in hitrega branja, vaje

pozornosti in koncentracije, tehnike ustreznega sporazumevanja, planiranja učnih enot itd.

V VVZ Krško je bila oblikovana "Skupina za izobraževanje in osebnostno rast", kjer smo z logoterapevtskim tretmajem dosegli, da so si vzgojiteljice širile možnosti za opravljanje življenjskih nalog in v končni fazi tudi pri uresničevanju osebnostne rasti.

LITERATURA

1. FRANKL, V.E. (1981-1985). *Sinnfrage in der Psychotherapy*. Serie Piper 214. München
2. FRANKL, V.E. (1977). *The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to Logotherapy*. New York, Vintage Books.
3. FRANKL, V.E. (1981). *The Will to Meaning: Foundations and Applications of Logotherapy*. New York, New American Library.
4. ZALOKAR DIVJAK, Z. (1993). *Osebnost vzgojitelja z vidika logoterapije*. Univerza v Ljubljani, neobjavljena doktorska disertacija.